

Oikeusministeriö

PL 25

00023 VALTIONEUVOSTO

Viite: Lausuntopyyntö 26.6.2014, OM 6/33/2013 oikeusministeriön työryhmän mietinnöstä ”Valtion oikeusaputoimistojen rakenneuudistus”(Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2014)

LAUSUNNON ANTAMINEN

Oikeusministeriö on pyytänyt hovioikeudelta lausuntoa yllä mainitusta mietinnöstä. Hovioikeus esittää kunnioittaen lausuntonaan seuraavaa.

Lausunnon antamisen lähtökohdat

Hovioikeus pyrkii tarkastelemaan asiaa ensisijaisesti oikeudenhoidon kokonaisuuden näkökulmasta, kun tarkastellaan mahdollisuuksia sopeuttaa toimintaa niukkenevilla resursseilla ja suuntaamaan se ydintehtäviin. Hovioikeudella ei ole välitöntä tietoa oikeusaputoimistojen ja edunvalvonnan käytännön ongelmista eikä pysty yksityiskohtaisesti harkitsemaan, mikä varsin vähän toisistaan eroava vaihtoehto olisi tarkoituksenmukaisin keskinäisessä vertailussa.

Mietintöön tutustuessa ei voi välttyä siltä vaikutelmalta, että siinä on keskitytty ainoastaan hallinnon järjestämisen yksityiskohtien pohtimiseen. Siinä ei ole lainkaan lähdetty perusongelmien analysointiin ja ratkaisuvaihtoehtojen etsimiseen niihin. Pohdinnan tulisi lähteä siitä, millaisia palveluita kansalaisille verovaroin tarjotaan niukkenevilla resursseilla ja millainen toimipaikkaverkosto ja henkilöstö niiden antamiseen tarvitaan. Keskiössä tulisi olla esimerkiksi tutkimuksissa esiin tulleet ongelmat eli palveluiden epätasainen tarjonta eri puolilla maata. Todennäköisesti ongelmien taustalla on erot kunnallisessa oikeusavussa, joita ei ole kyetty tasaamaan, vaikka oikeusaputoiminta on ollut jo pitkähkön aikaan valtiolla. Vasta sen jälkeen, kun toiminnan sisältö, toimipaikat ja henkilöstörakenne on selvitetty, on aika pohtia hallinnon järjestämistä.

Oikeusministeriön budjettikehys antaa tulevaisuudessa entistä rajallisemmat mahdollisuudet panostaa oikeudenhoitoon. Tässä tilanteessa on kiinnitettävä erityinen huomio siihen, miten toiminta kohdistuu ydinalueeseen, oikeusturvan antamiseen kansalaisille.

Tuomioistuinten näkökulmasta oikeusaputoimistojen panos oikeudenkäyntimenettelyssä ei ole erityisen huomattava verrattuna syyttäjiin ja yksityisiin oikeusavustajiin. Oikeusaputoiminnan osuus rahankäytöstä on kuitenkin näihin verrattuna huomattava.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemä selvitys osoittaa, että oikeusaputoimistojen asiarakenne on erilainen eri puolilla maata. Oikeusaputoimistot tarjoavat kansalaisille korvauksetta tai verovaroin tuettuna huomattavan määrän palveluita. Kaikkien niiden osalta ei voi olla täysin vakuuttunut, että kysymys on valtion tärkeiden velvoitteiden täyttämisestä ja ydintoiminnasta. Niukkenevilla resursseilla tulisi keskittyä perustuslain ja kansainvälisten velvoitteiden mukaisen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tukemiseen.

Oikeusaputoimistojen toimipaikkaverkosto on jätetty kokonaan pohdinnan ulkopuolelle samoin kuin henkilöstörakenne. Toimipaikkoja on varsin runsaasti ja niissä on varsin paljon avustavaa henkilökuntaa. Todettakoon, että nykyisin liikejuridiikkaan keskittyvässä isossa asianajotoimistossa on sihteeriä kohti kolme-neljä juristia. Oikeusaputoimistojen henkilöstörakenne poikennee tästä merkittävästi. Edunvalvontatehtäviin on palkattu melko monta lakimieskoulutuksen saanutta henkilöä sen jälkeen, kun toiminta on siirtynyt valtiolle. Vertailun vuoksi olisi hyvä selvittää, kuinka monta juristia Maanmittauslaitos palkkasi, kun sinne siirrettiin oikeudellisesti huomattavasti vaativammat kiinteistöasiat.

Edellä mainittujen ja muidenkin toiminnan tehokkuuteen ja vaikuttavuuteen liittyvien kysymysten ratkaiseminen edellyttää hyvää hallintoa, joka pystyy yhdenmukaistamaan toimintatavat ja suuntaamaan toiminnan ydintoimintoihin.

Todettakoon vertailun vuoksi, että Ruotsissa oikeusaputoimistot lakkautettiin jo useita vuosia sitten. Olisi tarpeellista selvittää, miten tämä vaikutti oikeusavun kustannuksiin ja oikeusavun saatavuuteen. Myös muiden maiden kokemuksia olisi tarkoituksenmukaista kartoittaa.

Kysymys 1: (oikeusavun ja edunvalvonnan eriyttäminen)

Eriyttäminen johtaisi hyvin pieniin yksiköihin. Se ei ole tämän vuoksi kannatettava vaihtoehto.

Kysymykset 2, 3 ja 5: (oikeusapupiirit ja oikeusaputoimistot)

Hovioikeudella ei ole edellytyksiä arvioida eri vaihtoehtojen keskinäistä paremmuusjärjestystä. Hovioikeuden toiminnan kannalta ehdotetuilla aluerajoilla ei ole olennaista merkitystä.

Kysymys 4: (tehtäväkuvat)

Hovioikeudella ei ole edellytyksiä ottaa kantaa näin yksityiskohtaisiin kysymyksiin. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että tällaiset kysymykset tulisi pääosin ratkaista viraston sisäisillä toimintaohjeilla kuten työjärjestyksellä ja ne tulisi olla joustavasti muutettavissa.

Kysymykset 6 - 8: (keskusvirasto ja oikeusapuvirasto sekä paras malli)

Keskusvirasto ei ole tarpeen. Se tekisi hallintorakenteesta hyvin moniportaisen. Tarkoituksenmukaisin vaihtoehto olisi kevyellä hallintomallilla varustettu yksi virasto, jolla olisi tarkoituksenmukainen määrä toimipisteitä, jotka keskityvät asiakaspalveluun. Se pystyisi ohjaamaan resurssit tasaisesti ja valvomaan niiden käyttöä ydintoimintaan. Esteellisyyuskysymykset tulee selvittää ja tarvittaessa ratkaista lainsäädäntötoimin.

Kysymys 9:

Selvitystyötä tulisi kiireesti jatkaa ja määritellä toiminnan sisältö, toimipaikkaverkosto, mahdollisuudet hoitaa tehtäviä etäpalveluna sekä henkilöstörakenne.

Lausunnon sisältö on käsitelty hovioikeuden johtoryhmässä 18.8.2014.

Tapani Vasama
presidentti

Sirpa Virkkala
kansliapäällikkö